

STANISŁAW HOC

O ZNIEWAŻENIU NARODU LUB RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Przestępstwo znieważenia Narodu lub Rzeczypospolitej określone w art. 133 k.k.¹ polega na publicznym znieważeniu Narodu lub Rzeczypospolitej traktowanych jako całość. Przepis tego artykułu chroni przed naruszeniem czci i szacunku należnych Narodowi oraz Rzeczypospolitej Polskiej.

Należy zauważyć, iż przestępstwo określone w art. 133 stanowi, w części dotyczącej penalizacji znieważenia Narodu oraz RP, odpowiednik czynu zabronionego ujętego w art. 270 § 1 k.k. z 1969 r.² Ustawodawca, zamieszczając przestępstwo znieważania Narodu lub RP w rozdziale grupującym przestępstwa „przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej”, wyraźnie oddziela w nowym k.k. prawnokarną ochronę Narodu lub RP przed znieważeniem od ochrony przed znieważeniem lub poniżeniem konstytucyjnych organów RP. Zachowania polegające na znieważaniu lub poniżaniu konstytucyjnych organów RP, nie stanowią zachowań godzących w państwo polskie oraz jego podstawowe wartości, zostały opisane jako odrębne przestępstwo w art. 226 § 3, w rozdziale *Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych i samorządu terytorialnego*. W art. 133 przewiduje się tylko jedną formę czynności sprawczej, czyli znieważenie Narodu lub RP, pominięto więc występujące w art. 152 k.k. z 1932 r. oraz w art. 270 § 1 k.k. z 1969 r.

Dr hab. STANISŁAW HOC – prof. Uniwersytetu Opolskiego; adres do korespondencji: e-mail: shoc@op.pl

¹ „Kto publicznie znieważa Naród lub Rzeczpospolitą Polską, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”.

² Por. S. H o c, *Przestępstwa propagandy antypaństwowej w polskim prawie karnym*, Wrocław 1981; P. H o f m a n i s k i, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. O. Górniok, Warszawa 2004, s. 420.

znamiona, określające jako karalne także „lżenie”, „wyszydzanie” oraz „poniżanie” Narodu lub RP, co oznacza zawężenie pola kryminalizacji³.

Wykładnia pojęcia „publicznie”, którym posługuje się wiele przepisów k.k., jest w doktrynie i orzecznictwie niejednolita. Zdaniem SN działanie publiczne zachodzi wówczas, gdy ze względu na okoliczności i sposób działania sprawcy jego zachowanie się jest lub może być dostępne (dostrzegalne) dla nieokreślonej liczby osób, przy czym sprawca, mając świadomość tej możliwości, co najmniej się na nią godzi⁴. Do uznania, że działanie nosiło charakter działania publicznego, wystarcza ustalenie, że ze względu na miejsce lub sposób działania mogło ono dojść do świadomości indywidualnej i liczbowo nieokreślonej ilości osób, niezależnie od tego, czy skutek ten istotnie nastąpił⁵.

Sprawca działa publicznie, gdy jego działanie może być dostrzeżone przez nieoznaczoną liczbę osób (działanie osoby przemawiającej na wiecu, zgromadzeniu wyborczym, zjeździe partyjnym itp.) albo przez oznaczoną, ale większą liczbę osób (np. zgromadzonych pracowników, członków, sympatyków itp.). Publiczne jest również działanie, jeżeli ma miejsce na ogólnie dostępnym zebraniu, wiecu, strajku albo na posiedzeniu kolegialnych organów państwowych lub innych (sejm, senat, sąd, trybunały, sejmiki samorządowe itp.).

A. Marek⁶ zauważa, iż argumentując *a contrario*, należy przyjąć, że znieważenie Narodu lub Państwa o charakterze niepublicznym (wobec pojedynczych osób, w zamkniętym gronie) nie jest karalne.

Znieważenie jest określeniem wymagającym interpretacji. Zwrot „znieważa” rozumiany jest jako zachowanie się dobitnie, demonstracyjnie podkreślające pogardę w stosunku do innej osoby. Zachowanie to może być wyrażone za pomocą słownego epitetu lub obelżywego gestu, przy czym istotne jest nie słownikowe znaczenie danego zwrotu językowego lub gestu, lecz jego utarte, umowne znaczenie społeczne, fakt, że uważane są one za

³ P. K a r d a s, w: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117-277 k.k.*, red. A. Zoll, Kraków 1999, s. 120.

⁴ Uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 20 września 1973 r., VI K ZP 26/73, OSNKW 1973, nr 11, poz. 132 z glosami E. Szwedka. („Nowe Prawo” 1974, nr 6, s. 538-542), T. Bojarskiego, (PiP 1974, nr 6, s. 172-174), W. Kubali, (OSP i KA 1974, nr 5, s. 220-222).

⁵ Wyrok SN z dnia 16 lipca 1936 r., 2 K 695/36, Zb. Orz. 1936, poz. 12; zob. A. M a r e k, J. S a t k o, *Okoliczności wyłączające bezprawność czynu. Komentarze, piśmiennictwo, orzecznictwo*, Warszawa 2000, s. 193-198.

⁶ *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 368.

znieważające⁷. Możliwe jest także wypełnienie znamienia „znieważa” sporządzeniem odpowiedniej strony w internecie i upowszechnianiem jej, a także dokonaniem zmian w oficjalnej stronie internetowej prezydenta lub rządu RP, co spowoduje, iż zawarte tam po zmianie informacje będą miały obraźliwy lub ośmieszający charakter⁸.

Zdaniem J. Wojciechowskiej⁹, forma znieważenia może być różna, najczęściej przybiera postać słownych wyzwisk i obelg, ale może przybrać formę gestu, pisma, rysunku. O uznaniu określonego zachowania za znieważenie decydują – podobnie, jak przy zniewadze z art. 216 k.k. – ogólnie przyjęte normy etyczne i obyczajowe.

Znieważenie jest przestępstwem formalnym, jego dokonanie nie jest zależne od rzeczywistego nastąpienia skutku w postaci naruszenia godności Narodu lub RP. Pojęcie „Naród Polski” ma charakter normatywny, występuje w preambule do Konstytucji RP. Podmiotem uchwalającą Konstytucję RP – jak głosi preambuła – jest „[...] Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczypospolitej [...]”. Naród określa się poprzez wspólną wszystkim jego członkom ojczyznę, a empirycznym świadectwem uformowania się narodu, jego elementem konstytutywnym – jak przyjmuje socjologia – jest świadomość narodowa, której treścią jest dążenie do stworzenia w ojczyźnie własnego państwa¹⁰. Przyjmuje się, że pojęcie Naród w art. 133 k.k. odnosi się do narodu polskiego, rozumianego nie tylko jako społeczność zamieszkałą na terytorium RP i mówiącą językiem polskim, ale szerzej – jako zbiorowość związaną z polskimi tradycjami historycznymi i kulturowymi, dlatego też znieważenie narodu polskiego może być dokonane również w odniesieniu do zbiorowości żyjącej poza granicami kraju¹¹. Taki pogląd jest za szeroki, pojęcie Narodu w kontekście przepisu art. 133 k.k. powinno rozumieć się nie w sensie etnicznym, lecz jako ogół obywateli RP.

Według P. Kardasa¹², Naród w rozumieniu art. 133 to historycznie ukształtowana, trwała wspólnota, powstała na gruncie wspólnych dziejów, wspólnej

⁷ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2001, s. 261.

⁸ Kardaś, dz. cyt., s. 125.

⁹ W: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. I, Warszawa 2004, s. 83.

¹⁰ J. Wiatr, *Naród i państwo. Socjologiczne problemy kwestii narodowej*, Warszawa 1969, s. 207.

¹¹ J. Wojciechowski, *Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo*, Warszawa 1997, s. 232.

¹² Dz. cyt., s. 122-123.

gospodarki, wspólnych instytucji politycznych, charakteryzująca się istnieniem poczucia państwowego jako podstawowego składnika świadomości grupowej, co uzewnętrzniane jest posiadaniem przez daną osobę obywatelstwa RP.

Zdaniem A. Marka¹³, trafniejsze jest ograniczenie przedmiotu ochrony art. 133 do osób mających polskie obywatelstwo, przy czym – według niego – ochroną tą należy obejmować nie tylko obywatele zamieszkałych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, lecz również za granicą (zachowanie obywatelstwa jest dowodem poczucia przynależności nie tylko do Narodu w sensie etnicznym, lecz także do jego zbiorowej organizacji, jaką jest Rzeczpospolita Polska). Warto podkreślić, że Konstytucja RP w preambule używa określenia Naród Polski, natomiast w treści merytorycznej posługuje się terminem Naród. Chodzi o ogół obywateli naszego państwa, czyli nie o naród w sensie etnicznym, obejmującym osoby konkretnej narodowości. W art. 4 ust. 1 stwierdza się: „Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu”, a w ust. 2: „Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio”. W tym wypadku chodzi o wszystkich obywateli Rzeczypospolitej, a więc podstawą przynależności do tak rozumianego Narodu jest fakt posiadania obywatelstwa polskiego. Mamy tu zatem do czynienia z Narodem w sensie prawnym i politycznym, a nie etnicznym.

Zgodnie z art. 1 Konstytucji RP Rzeczpospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli, a ochronie podlega jej godność.

Według L. Peipera¹⁴, na pojęcie RP jako państwa polskiego składają się trzy zasadnicze czynniki: terytorium, ludność oraz władza suwerenna. Dobrem prawnym w ujęciu art. 133 jest więc państwo polskie, zarówno jako twór prawa międzynarodowego, jak i jako twór polityczny, posiadający jednoznacznie scharakteryzowany przez ustawę zasadniczą ustrój konstytucyjny¹⁵.

Warto zauważyć, że w zakresie znieważania RP, zachowuje częściowo aktualność teza wyroku SN z 28 lipca 1993 r. (WRN 91/93, OSNKW 1993, nr 11-12, poz. 73), w którym SN stwierdził, że „interpretacja art. 270 § 1 k.k. z 1969 r. (obecnie art. 133 k.k. – S. H.) nie może kolidować z ratyfikowanymi przez Polskę postanowieniami Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (m.in. art. 19, ust. 2) oraz Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (m.in.

¹³ Dz. cyt., s. 368.

¹⁴ L. P e i p e r, *Komentarz do Kodeksu karnego i prawa o wykroczeniach*, Kraków 1936, s. 324.

¹⁵ J. M a k a r e w i c z, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1938, s. 405.

art. 9), które wprowadzają zasadę wolności publicznego ustosunkowania się zarówno co do prowadzonej przez dane państwo polityki i podejmowanych w jej ramach przez określone organy decyzji, jak i uprawnienie do publicznego wyrażania krytycznych opinii w tym przedmiocie. W związku z tym przyjąć należy, że penalizacja zachowań opisanych w art. 270 § 1 k.k. z 1969 r. (obecnie odpowiednio art. 133 k.k. – S. H.) dotyczyć może jedynie takich publicznych wystąpień, które nie są tylko opinią odnoszącą się do działalności osób wchodzących w skład naczelných organów państwowych albo też całego takiego organu, związaną z podejmowanymi przez nie decyzjami politycznymi”¹⁶.

Podmiotem przestępstwa może być każda osoba (obywatel polski, cudzoziemiec lub bezpaństwowiec). Strona podmiotowa obejmuje umyślność jedynie w postaci zamiaru bezpośredniego. Sprawca musi mieć świadomość znieważającego charakteru swojego zachowania, czyli działać ze szczególnego rodzaju zamiarem, wyrażającym wolę znieważenia. Zdaniem natomiast J. Wojciechowskiej, od strony podmiotowej przestępstwo z art. 133 k.k. może być popełnione tylko umyślnie z zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym. Jej zdaniem, świadomość znieważenia przyjąć należy za istniejącą nie tylko w razie ustalenia, iż sprawca skutek ten chciał osiągnąć, lecz także wówczas, gdy możliwość wywołania¹⁷ – takiego skutku swym działaniem przewidywał i na to się zgodził.

Przestępstwo określone w art. 133 k.k. jest występkiem zagrożonym karą pozbawienia wolności od miesiąca do lat 3. Możliwe jest odstępnie od wymiaru kary, jeżeli sąd uzna, że spełnione są warunki określone w art. 59 k.k., a celowe jest orzeczenie świadczenia pieniężnego, wymienionego w art. 39 pkt 7 k.k., na określony cel społeczny. Na podstawie art. 58 § 3 k.k. sąd może zamiast kary pozbawienia wolności orzec grzywnę albo karę ograniczenia wolności. Na podstawie art. 66 § 1 k.k. sąd może zastosować warunkowe umorzenie postępowania.

Przestępstwo określone w art. 133 k.k. jest przestępstwem publiczno-skargowym, ściganym z urzędu. W latach 1998-2003 sądy skazały 13 osób, w tym 8 na karę pozbawienia wolności: 4 osoby na 6 miesięcy z zawieszeniem, 1 na 7-11 miesięcy (z zawieszeniem), 1 na 1-2 lata (z zawieszeniem), 1 osobę na karę ograniczenia wolności (1-6 miesięcy z zawieszeniem) i 4 osoby na grzywnę samoistną. W jednej ze spraw sąd zastosował warunkowe umorzenie postępowania.

¹⁶ H o f m a ń s k i, dz. cyt., s. 420-421.

¹⁷ W o j c i e c h o w s k a, dz. cyt., s. 83.

INSULTING THE NATION OR THE POLISH REPUBLIC

S u m m a r y

The paper discusses the key issues related to the crime defined under article 133 of the penal code, which refers to a public insult of the Nation or the Polish Republic.

The author addresses the features of this act which may be difficult to interpret: publicly, insult, Nation, and the subject's party. He also presents statistical data that refer to convictions for the crime under article 133 of the penal code.

Translated by Jan Kłós

Słowa kluczowe: gest, naród, obelgi, znieważenie publiczne.

Key words: gesture, nation, insults, public insult.